

Устное научное общение на региональных научных конференциях целесообразно вести на региональных языках-посредниках, на крупных международных – на международном языке-посреднике, английском.

Те же тенденции, с нашей точки зрения, должны преобладать и в высшем образовании. Оно должно быть доступно гражданам на национальном языке, языке межнационального общения (если страна многонациональная) и на языке-посреднике (как международном, так и региональном).

Термин “академический язык” на современном этапе развития европейского общества представляется нам необходимым, важным и заслуживающим серьезного научного обсуждения.

Л и т е р а т у р а :

1. Стернин И. А. О понятии “академический язык” // Иностранные языки в объединяющемся мире: описание, преподавание, владение. – Ч.2. – Курск, 2001. – С. 14–16.
2. Стернин И. А. Теоретические и прикладные проблемы языкознания. Избранные работы. – Воронеж: “Истоки”, 2008. – С.100–101.

*Телегіна Н. І., Плисак Д. В.
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ПРАГМАТИКА ТЕРМІНІВ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖОНА ГРІШЕМА “ФІРМА”)

З розвитком науки і техніки та ускладненням суспільних відносин спостерігається розширення термінологічних систем. Одночасно з постійними змінами в структурі самої термінології, має місце її активне включення в художню літературу. Цей процес є результатом розвитку масової культури і проявляється в літературі через поєднання художнього з іншими функціональними стилями, в тому числі й науковим. Постає питання змін, що відбуваються із термінами в результаті цих процесів, зокрема наявності у них прагматичного значення. Дана проблема тісно пов'язана із науковими завданнями прагматики, які полягають у визначенні наявності у значенні терміна прагматичних нашарувань, до яких належать експлікаційно невиражені семантичні нашарування, уявлення про знак, поняття, про деякі властивості і якості об'єктів (денотатів) і навіть – у деяких випадках – експресивна й емоційна оцінки.

Питання прагматики терміна є одним із найбільш актуальних у сучасному мовознавстві, оскільки воно безпосередньо пов'язане із функціональним аспектом термінології, сфера використання якої все більше виходить зпоа межі спеціалізованого дискурсу: Г. О. Винокур, А. С. Гердр, А. В. Суперанська, А. А. Брагіна, В. Н. Прохорова, Н. Г. Комлев, В. М. Лейчик, Г. О. Абакумова та ін. Проте питання ролі та прагматики термінів у художньому дискурсі залишається недостатньо дослідженим та дискусійним.

Важливим аспектом питання прагматики терміна є сфера його застосування. І. Колесникова у статті “Проблема норми в термінології” зазначає, що терміни – монофункціональні і, на відміну від загальноживаних слів, використовуються тільки в науковому стилі. Детермінологізовані одиниці втрачають свою основну функцію –

номінувати спеціальне поняття, а з виходом за межі вузькоспеціального тексту вони втрачають і статус терміна [4, 3]. До певної міри це твердження є вірним, але, враховуючи сучасний рівень розвитку масової інформації та літератури, а також поширення інтеграційних процесів у різних галузях науки та у суспільному житті, воно стає неактуальним. У художньому тексті більшість термінів і справді детермінологізуються і стають загальноживаними словами. При цьому, за твердженням В. М. Русанівського, детермінологізація, як правило, супроводжується розвитком емотивного значення [6, 175]. Проте ці процеси залежать від структури художнього твору, наявності в ньому термінів та ролі, яку вони виконують.

Одним зі спірних питань у термінології є питання про можливість вираження терміном емоційно-експресивних відтінків. Так, одні дослідники (Г. О. Винокур) вважають, що термін за своєю природою не може бути ані емоційним, ані експресивним, і однією з умов існування його в мові є експресивна нейтральність. Інші дослідники, наприклад А. В. Суперанська, категорично заявляють, що термін загалом позамовне штучне утворення. Проте у зв'язку з формуванням нової парадигми в термінознавстві змінився й сам підхід до вивчення терміна. У світлі нових термінознавчих концепцій відсутність конотації, тобто стилістична нейтральність, розглядається як вимога, що ставиться до ідеального терміна. Реальний же термін має всі ознаки загальноживаного слова, у тому числі образність й експресивність. Цієї думки притримуються А. А. Брагіна, В. Н. Прохорова, Н. Г. Комлев.

Мета дослідження полягає у тому, щоб з'ясувати роль термінології у художньому дискурсі та розглянути пов'язані з цим процеси, що відбуваються з самими термінами.

Завдання:

– з'ясувати роль та прагматику англomовного терміна в художньому тексті;
– визначити наявність у термінів експресивного значення та умови його виникнення.

У досліджуваному романі Джона Грішема “Фірма” терміни мають поліфункціональне значення. Перш за все вони відіграють важливу роль у підтримці розвитку сюжетної лінії, створюючи тло професійної діяльності героїв та сприяючи правдоподібності зображуваного. Терміни, вмонтовані у художню прозу, формально залишаючись незмінними, змінюються функціонально і поширюють на художній дискурс враження справжності. Більшість юридичних термінів у романі Дж. Грішема “Фірма” не втрачають своєї функції номінувати спеціальне поняття і використовуються для більш точного відтворення сфери їх професійного застосування.

В романі Дж. Грішема “Фірма” терміни відіграють важливу роль у формуванні уявлення читача про характер героя. Оскільки, розкриваючи специфіку його професійної діяльності, вони демонструють і рівень професіоналізму героя. Це в першу чергу стосується образів Мітчела та Еіворі. Основною сферою застосування термінів є їхнє функціонування. Залежно від жанру, теми, мети повідомлення, конкретного словесного оточення вони можуть набувати певного емоційно-експресивного наповнення, що є особливо характерним для художнього дискурсу.

Дослідження шляхів надання юридичним термінам експресивного і емоційного забарвлення в романі Дж. Грішема “Фірма” підтверджують думку Г. О. Абакумової про те, що одним із засобів надання терміну певного емоційно-експресивного значення є емоційно насичені слова, які вживаються як препозитивний або постпозитивний

компонент терміна. У їх ролі можуть виступати, наприклад, прикметники у функції означення. У цьому випадку вони, як правило, не є термінами, а виступають епітетами, що характеризують термін, вносять емоційно-експресивний відтінок. Таке препозитивне по відношенню до термінів використання прикметників-означень з яскраво вираженим емоційно-експресивним наповненням – емфатичний прийом, який дозволяє посилити виразність термінів. У романі “Фірма” цей прийом широко використовується, оскільки сприяє передачі ставлення героя до позначуваного терміном явища чи поняття у конкретній професійній ситуації: *Bonuses can be earned by associates for exorbitant billing* [9, 61]; *I do a lot of sleazy divorce work for lawyers.*[9, 142]...

Терміни в романі набувають емоційного забарвлення і в результаті використання поруч із ними певних стилістичних засобів та конструкцій: *Divulging firm business, the young associates were warned, could delay the awarding of the holy grail – a partnership* [9, 18].

Крім того терміни, маючи певну позитивну чи негативну конотацію, у відповідному контексті самі можуть бути носіями емоційного навантаження. Завдяки цьому вони викликають у читача певні асоціації і вживаються для підкреслення та підсилення позначуваних ними процесів та явищ: *He was married and that was mandatory* [9, 1]; *Every associate hired by the firm was indoctrinated in the evils of the loose tongue* [9, 17]; *Most gave brief testimonials to the greatness of the firm and of Memphis* [9, 24]; *Yes, he and Kay and the kids would be there at seven to inspect the new house and the furniture* [9, 66].

Але оскільки такої якості терміни зазвичай набувають поза сферою їх професійного використання, а в цьому випадку структура речень та спосіб використання термінів не завжди є характерними для мови спеціалізованого дискурсу, то логічним є питання щодо їх детермінологізації. Існує припущення, що у художньому дискурсі більшість термінів детермінологізуються і стають загальноживаними словами [6, 175]. Проте на цей процес вагомий вплив мають контекст, мовленнєва ситуація, а також статус мовця. Так термін, зберігаючи своє значення, може втрачати статус терміна, оскільки в контексті він не має відношення до особи, для професійної діяльності якої є характерним і стає суто стилістичним засобом: *Mitch frowned from time to time, and twice vetoed items as too expensive, but Abby ruled the day* [9, 46]. За межами сфери професійного використання терміни можуть ставати загальноживаними словами, позначаючи різновид професій: *Happy lawyers are productive lawyers* [9, 8]; *The desk was used by his great-grandfather, who was a judge of some sort in Rhode Island, or so he says* [9, 23]; *A healthy lawyer is a productive lawyer* [9, 31]; *You're the lawyer, the counselor, the esquire, and you get your eight-by-tens* [9, 180].

Проте тільки той факт, що терміни використовуються поза чітко визначеним професійним контекстом не означає, що вони обов'язково детермінологізуються. Так, на непрофесійну сферу використання термінів можуть вказувати будова речення та вибір додаткових лексичних одиниць: *His criminal-law professor of Harvard had been a radical named Moskowitz, who had made a name for himself defending terrorists and assassins and child fondlers. His theory of defense was simply: Deny! Deny! Deny! Never admit one fact or one piece of evidence that would indicate guilt* [9, 176]; *Under his fearless guidance, the subcommittee had refused to report legislation limiting deductions for oil and gas exploration* [9, 230]; *There are some very good lawyers in that firm, and they do tax and securities work for rich clients* [9, 235]; *We think it operates as one firm. One is legitimate with the new associates, most of the secretaries and support people. Then the*

senior associates and partners do the dirty work [9, 240]; You expect me to make a case that will hand you hundreds of indictments against a group of the sleaziest criminals in America, a case that could easily cost me my life [9, 283].

У наведених прикладах терміни не детермінологізуються, оскільки вони не втрачають своєї основної функції – номінувати спеціальне поняття. За тим самим принципом не детермінологізуються і ті окремі терміни, які використовуються у мовленні для позначення певних професійних понять і чітко виділяються на фоні загальноживаних слів: *Do you want to frisk me? [9, 123]; I don't know how he avoided a court-martial The police background. The conviction. The rape. Did he explain to you it was statutory rape, and that the girl was seventeen years old, looked twenty-five and that I got framed? [9, 142]; Tax evasion, laundering, racketeering, just whatever you want [9, 236].* В таких випадках вони не набувають емоційного забарвлення.

Терміни не детермінологізуються і тоді, коли ситуація, що описується, і характер мовлення є такими, що характерні для мови права: *Royce Mc.Knight looked at some notes on a legal pad [9, 57]; So is ambulance chasing by plaintiff's lawyers [9, 68]; It covered most areas of the law common to all states [9, 78]; Contracts, Uniform Commercial Code, real estate, torts, domestic relations, wills, estates, taxation, workers compensation, constitutional law, federal trial procedure, corporations, partnership, insurance and debtor-creditor relations [9, 78]; Convinced of second-degree murder in Nashville eight years ago and sentenced to fifteen years with no parole [9, 137]; There were no income taxes, corporate taxes, capital-gains taxes, estate or gift taxes [9, 150].*

Висновки. У романі Джона Грішема “Фірма” терміни мають поліфункціональне значення. Вони відіграють важливу роль у підтримці сюжетної лінії і розкритті характерів героїв, є носіями інформації. Емоційно-експресивного значення термінам надають емоційно насичені слова, які вживаються як препозитивний або постпозитивний компонент терміна та використання поруч із ними певних стилістичних засобів та конструкцій. Крім того, маючи певну позитивну чи негативну конотацію, у відповідному контексті терміни самі можуть бути носіями емоційного навантаження. У розглянутому романі близько 40% досліджених юридичних термінів втрачають статус терміна та стають загальноживаними словами. Решта термінів не детермінологізуються, оскільки вони не втрачають своєї основної функції – номінувати спеціальне поняття. Цьому сприяє те, що ситуація, яка описується, і характер мовлення є такими, що характерні для мови права.

Причиною появи у юридичних термінів емоційно-експресивного забарвлення часто є екстралінгвістичні фактори; юридичні терміни набувають емоційності та експресивності в їх оказіональному вживанні; важливу роль у виникненні емоційно-експресивного наповнення відіграє емоційно напружений контекст.

Перспективами дослідження є визначення динамічних характеристик художнього дискурсу, які впливають на вживання термінів та їхні прагматичні характеристики.

Л і т е р а т у р а :

1. Абакумова Г. О. До питання про експресивність терміна / Г. О. Абакумова // Мовознавство. – 1981. – № 3. – С. 85–87.
2. Лотман Ю. М. Структура художественного текста / Ю. М. Лотман. – М.: Высш. школа, 1970. – 456 с.
3. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики / В. М. Русанівський. – К.: Наукова думка, 1988. – 236 с.
4. Татаринів В. А. История отечественного терминоведения. Аспекты и отрасли терминологических исследований: хрестоматия / В. А. Татаринів. – М.: Московский Лицей, 2003. – 532 с.

5. Турчин В. В. Прагматика наукового терміна / В. В. Турчин. – Івано-Франківськ: Факел, 2004. – 226 с.
6. Grisham J. The Firm / J. Grisham. – N.Y.: Dell Publishing Group, 1991. – 501 p.
7. Longman Dictionary of Contemporary English (the new edition). – England: Pearson Education Limited, 2003.

*Тихомиров С. А.
Мордовский государственный педагогический институт
имени М. Е. Евсевьева, Саранск, Россия*

ГИПЕРБОЛА КАК СРЕДСТВО ТВОРЧЕСКОГО ОСВОЕНИЯ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ (ГРАДУАЛЬНЫЙ АСПЕКТ)

Традиционно, как и другие стилистические приемы, по степени освоенности языком гипербола и литота могут быть общеязыковыми и индивидуально-авторскими. Рассматривая гиперболу как одно из средств выражения категории градуальности в современном русском языке, важно определить роль терминов “мера” и “норма” признака объекта, так как установлено, что гипербола модифицирует градусему (термин С. М. Колесниковой) признака.

Определяя норму как “регулирующий энергетический принцип”, Я. Мукаржовский противопоставляет статическому пониманию закономерностей, регулирующих художественный текст, динамическую модель: “Норма – это, скорее, энергия, чем правило” [7, 163]. Исследователь добавляет: “Множественность норм, которые содержатся в художественном произведении, предоставляет, таким образом, широкие возможности для создания того неустойчивого равновесия, каковым является структура произведения” [7, 168]. Рассмотрим примеры: *Если у вас нормальное кровяное давление, вы человек совершенно не интересный* (М. Звонарев). Автор связывает признак “интересный/ неинтересный” человека с его (в менее широком смысле) признаком (кровяным давлением), существенным для автора как критерий определения интересности / не интересности человека. Нормальное кровяное давление, следовательно, указывает на “неинтересность” субъекта, тогда как отклонение от этой нормы (видимо вследствие переживаний, нервозности, стрессов) напротив – своего рода показатель многообразия пережитого. Сравним: *Чтобы у нас болеть, надо иметь лошадиное здоровье* (Л. Измайлов). Нормальное, среднее здоровье, следовательно, является недостаточным для того, *чтобы у нас болеть*. Несовершенство системы здравоохранения вступает в смысловую оппозицию “нормальному” здоровью.

Однако, нередко норматив, стандарт, нормированность является почвой для создания гиперболы: *В автомобиле сидел стандартный молодой человек из тех, которые выпускаются сериями – вместе с автомобилями* (Э. Кроткий). Р. Чапман отмечает, что “гипербола есть сознательное преувеличение, которое актуализирует тему посредством парадигматических выборов, с точки зрения нормы представляющихся в данном контексте утрированными” [8, 114].

По мнению Л. П. Крысина, “гипербола возможна благодаря тому, что в языковом сознании говорящих имеется представление о некоей норме тех или иных свойств, состояний, действий” [3, 101]. Отметим “ненормированность” притязаний у С. Дали: *В шесть лет я хотел быть Колумбом, в семь – Наполеоном, а потом мои притязания постоянно росли* (С. Дали). Ср.: *наполеоновские планы* = непомерно масштабные,